

өнімдердің негізгі мономері, $C_2 - C_3$ олефиндерін жеңіл көмірсутектік газдардан биметалдық Cr-Pd/SiO₂ катализаторлары қатысында алу жұмыстары жүргізілді [3].

Тәжірибе нәтижелерін талдау кезінде температураны жоғарылатқанда (550⁰С-қа) СМГ конверсиялану дәрежесінің 15,2-ден 32,6%-ға артатыны анықталды. Осы кезде $C_2 - C_4$ олефиндері мен сутегі шығымдары сәйкесінше 1,8-ден 26,6%-ға және 2,0-ден 13,3%-ға өсті. Сутегінің түзілуі 600⁰С-та 13,2-ден 8,7%-ға төмендеді. C_4 – олефиндердің ішінде (400-450⁰С) бутилен төменгі температурада түзілмей, 500-550⁰С-та оның шығымы 3,5%-ға дейін өсті. Бұл көрсеткіштерден мынадай қорытынды жасауға болады: пропанмен салыстырғанда бутанның айналу дәрежесі мен адсорбциялану механизмінің әртүрлілігін көрсетті. Бутанның катализатормен жанасуы кезінде С-С-байланысының үзілуі жүріп, метан мен этанның түзілуі артады, яғни бутанның конверсиялану дәрежесі ~50% жетеді. C_4 -алкандардың >С-С< байланыстар бойынша крекингі кезінде пропиленнің түзілуімен бірге кезекті дегидрлену сатысына қатысатын пропанның түзілуі мүмкін. Пропан Pd-Cr(1:1)/SiO₂ катализаторымен жанасуы кезінде ең реакциялық қабілеттілігі артады, оның максимал конверсиясы СМГ-дағы бастапқы мөлшеріне есептегенде 65%-дан жоғары. Пропанның дегидрленуі кезінде пропилен 16,2% (600⁰С) жоғары шығыммен түзіледі. Катализатта 400⁰С-та 1,8% C₃H₆, жоғары температураларға - 450, 500 және 550⁰С сәйкес изобутилен (3,4%), бутилен (1,4%) және этилен (2,3%) түзілді.

Алкандар крекингі және дегидрлену реакциясының өнімдерімен бетте шөгу дәрежесі катализатордың белсенді орталықтарымен олардың байланысу энергиясына тікелей тәуелділікте болады. Әдебиеттегі калориметрлік мәліметтерден Pd/SiO₂ – катализаторларда сутегінің адсорбциялану жылуы шөгу дәрежесіне байланысты шамамен 149,0 - 4,0 кДж/моль аралықта ауытқып отырады[4]. Pd/Al₂O₃-катализаторында сутегінің термобағдарланған десорбциясы әдісінен 300⁰С-та барлық адсорбцияланған H₂(97%) іс жүзінде беттен көшіп кетеді. C₃-C₄ – алкандардың өзгеріске ұшырау процесі 400-600⁰С аралығында өтетінін ескеріп, көрсетілген жағдайда жылдам жүретін 2H_{адс}→H₂ рекомбинация мүмкіндігін болжауға болады. Бетті сутегімен толтыру дәрежесі төмен болғанда сұйытылған мұнай газдарының дегидрлену реакциясын тежеу толық жүрмейді. Pd-Cr/SiO₂ – катализаторында H₂ байланысу энергиясы хромның әсерінен Pd/SiO₂-ке қарағанда айтарлықтай төмен болады [5].

Сұйытылған мұнай газдарының Pd-Cr/SiO₂ – катализаторында өзгеріске ұшырауында түзілген пропилен және басқа да олефиндердің маңыздылығын анықтау үшін олефиндердің металдармен π – комплекстер түзе әрекеттесу кезіндегі энергетикалық факторды қарастыру керек. Бұл кезде адсорбцияланған пропиленнің тежеу әсері инерттілеу н-алкандармен оның π – комплекстер түзе бәсекелесе адсорбциялану нәтижесінде артады. Олефиндердің палладиймен әрекеттесуінен электрондар акцепторы палладий, ал олефиндер – электрондар доноры болатын π – комплекстер түзіледі. Олефиндермен палладий атомының арасындағы байланыс оқшауланбаған. Хромның палладийден артықшылығы ол моноолефиндермен әлсіз әрекеттеседі, π – комплекстері тұрақсыз [6].

Дегидрлену реакцияларында Pd-Cr/SiO₂ белсенділігінің төмендеуі белсендік орталықтардан олефиндердің десорбциялану және түзілу жылдамдығының әртүрлілігімен түсіндіріледі.